

ЧАСТИНА ТРЕТЯ ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

«РЕВОЛЮЦІЯ ЗДІЙСНИЛАСЯ
ЩЕ ДО ВІЙНИ. РЕВОЛЮЦІЯ
СТАЛАСЯ В ДУШАХ
І ДУМАХ НАРОДУ»

Другий президент США Джон Адамс, 1818 р.

Хоча дехто переконаний, що історія Американської революції почалася задовго до того, як у 1775 році пролунали перші постріли, шляхи Англії й Америки ще не розходилися до 1763 року, власне, понад півтора сторіччя від часу заснування першого постійного поселення Джеймстауна в штаті Вірджинія. Економічна могутність і культурний рівень колоній незмірно зросли, і фактично всі вони мали за собою довгі роки самоврядування. В 1760 роках їхнє населення загалом перевищувало 1 500 000 чоловік – тобто від 1700 року збільшилося вшестеро.

Внаслідок війни з французами та індіанцями в Англії виникла потреба в новому устрої імперії, проте становище в Америці виявилось несприятливим для перемін. Колонії, що здавна звикли до повної незалежності, вимагали чимдалі більшої свободи, зокрема тепер, коли було усунуто французьку загрозу. Для запровадження нової системи і посилення контролю, парламентам довелося сперечатися з колоністами, звиклими до самоврядування і непохитними щодо зовнішнього втручання.

Першим важливим заходом англійців стала організація внутрішніх справ. Завоювання Канади та долини Огайо вимагало проведення політики, яка б не відштовхувала французів та індіанських тубільців. Але саме тут королівський уряд зайшов у конфлікт з інтересами колоній. У зв'язку з інтенсивним заселенням різні колонії потребували освоєння нових земель, тому домагалися поширення своїх кордонів далі на захід, аж до річки Міссисипі.

Англійський уряд, остерігаючись, що поселенці, мігруючи на нові землі, спричинять низку воєн з індіанцями, вирішив відкривати незаймані території для колоністів поступово. Стимування руху колоністів давало змогу урядові забезпечити контроль над давнішими поселеннями. Керуючись такими мотивами, Королівська декларація 1763 року залишила всі західні території між Аллеганськими горами, Флоридою, річкою Міссисипі і Квебеком для американських тубільців. Подібним чином британський уряд спробував відкинути будь-які претензії 13 колоній на західні землі і зупинити експансію на захід. Незважаючи на те, що високий намір так і не було по-справжньому втілено в життя, колоністи сприйняли цей указ як свавільну зневагу до їхнього природного права займати і заселяти землі.

Виразне відлуння здобула нова фінансова політика британського уряду, якому на економічну підтримку своєї зрослої імперії потрібні були гроші. Оскільки платники податків не могли повністю забезпечити необхідних коштів на оборону колоній, їх мала стягувати сильніша центральна адміністрація, отже вони надходили на рахунок колоніального самоврядування.

Першим кроком у запровадженні такої системи стала заміна Закону про мелясу 1733 року, який встановлював заборонне мито на ввіз рому і меляси з неанглійських країн, на Закон про цукор 1764 року. Цей закон забороняв увіз закордонного рому, зменшив розмір мита на мелясу з усіх джерел і визначив мито на вина, шовк, каву та чимало інших предметів розкошів. Сподівання покладалися на те, що помірне мито на мелясу усуне спокусу довозити її контрабандою з Голландії та Французької Вест-Індії для використання новоанглійськими виробниками рому. Для виконання Закону про цукор митним урядовцям було наказано виявляти більшу заповзятість і рішучість. До того ж, британські бойові кораблі отримали вказівки заарештовувати контрабандистів в американських водах, а «грамоти на дозвіл» та ордери уповноважували королівських офіцерів здійснювати обшук підозрілих суден.

Установлене Законом про цукор мито та інші заходи посиляли жах серед новоанглійських купців, які доводили, що сплата навіть незначного мита виявиться згубною для їхньої комерції. Протестували не тільки купці, а й законодавчі органи і збори міських жителів, і колоніальні юристи виявили у преамбулі Закону про цукор перший натяк на «оподаткування без представництва» – гасло, що мало настроїти багатьох американців проти давньої батьківщини.

Згодом, у 1764 році, британський парламент схвалив Закон про гроші, щоб не допустити подальшого випуску паперових платіжних засобів у будь-якій з колоній Його Величності. Оскільки колонії були обмеженими зонами торгівлі і завжди відчували брак дзвінкої монети, цей Закон завдав важкої скрути місцевій економіці. Так само викликав заперечення у населення колоній і Квартир'єрський закон 1765 року, який покладав на них обов'язок забезпечувати королівські військові частини продовольством та житлом.

ЗАКОН ПРО ГЕРБОВИЙ ЗБІР

Останній із заходів, що зміцнював нову колоніальну систему, викликав найрішучіший організований опір. Це був Закон про гербовий збір, згідно з яким гербові марки наклеювалися на всі газети, плакати, брошури, ліцензії, орендні угоди та інші офіційні документи, а відповідний грошовий збір (стягуваний американськими митними агентами) мав піти на «оборону, охорону і добробут» колоній.

Закон про гербовий збір виявився тягарем для людей, які зайнялися підприємництвом. Через те він викликав ворожі виступи найактивніших різночинних груп населення Америки: газетарів, адвокатів, духовництва, купців та підприємців на півночі і півдні, на сході і заході. Невдовзі провідні комерсанти організувалися для опору, створивши асоціації проти ввозу.

Влітку 1765 року торгівля з давньою батьківщиною різко впала. Найактивніші з громадян об'єдналися в Синів Свободи (таємні організації, що виражали свій протест проти Закону про гербовий збір у різній формі, часто діючи силою). Від Массачусетса до Південної Кароліни Закон ігнорували, силюючи митних агентів зректися служби, знищували ненависні гербові марки.

Збуджена виступом делегата Патрика Генрі, вірджинська Міщанська палата схвалила у травні низку резолюцій, які схарактеризували оподаткування без представництва як загрозу свободі колоністів. Міщанська палата оголосила, що вірджинці мають права англійців, а, отже, їх мають оподатковувати лише їхні представники. 8 червня Массачусетська асамблея закликала делегатів до Нью-Йорка на так званий З'їзд з приводу Закону про гербовий збір, що відбувся в жовтні 1765 року, у зв'язку з обговоренням прохання про пільги до короля і парламенту. 27 представників з 9 колоній скористалися нагодою, щоб мобілізувати громадську думку в колоніях проти втручання парламенту в американські справи. Після тривалих дебатів з'їзд ухвалив серію резолюцій, які проголошували, зокрема, те, що «будь-які податки ніколи не накладалися і не можуть накладатися на них в адміністративному порядку; це уповноважені здійснювати лише їхні законодавчі орга-

ни», і що Закон про гербовий збір має «виразну тенденцію підірвати права і свободи колоністів».

**ОПОДАТ-
КУВАННЯ
БЕЗ
ПРЕДСТАВ-
НИЦТВА**

Затяжні дебати зосередились довкола питання про оподаткування без представництва. На думку делегатів, колонії лишаться не представленими у парламенті, якщо вони позбавлені правової участі у виборах своїх членів до Палати громад. Проте така ідея суперечила англійському принципу «фактичного представництва», згідно з яким кожен член парламенту репрезентував інтереси всієї країни, ба навіть імперії, незважаючи на те, що електорат складала мізерна меншість власників у кожній даній виборчій окрузі. Решта громади вважалась «репрезентованою» на тій підставі, що інтереси всіх жителів округи нібито збігаються з інтересами тих власників, які обирали члена парламенту.

Більшість британських урядовців сприймали парламент за імперський орган, який репрезентував стосовно колоній ті ж владні функції, що й на території самої Англії. Американські лідери – навпаки – доводили, що «імперського» парламенту не існує. Правомочними вони визнавали лише стосунки з королем. Це король давав згоду на заснування колоній за морем, і король надав їм уряди. Вони запевняли, що король Англії одночасно є королем колоній, а що стосується діяльності англійського парламенту, то парламент має не більше прав видавати закони для колоній, аніж законодавчі збори будь-якої з колоній – видавати закони для Англії.

Британський парламент не мав бажання пристати до інтересів колоній, проте англійські комерсанти, стурбовані наслідками американського бойкоту, наполягли на скасуванні Закону про гербовий збір, і парламент у 1766 році відступив, скасувавши цей закон і змінивши Закон про цукор. Проте, улещуючи прихильників центральної влади, видав Декларативний закон, що проголошував повноваження парламенту видавати Закони, обов'язкові для колоній у «будь-якому разі».

1767 рік явив іще одну серію заходів, що збурили всілякі незгоди. Міністру фінансів Чарлзові Таунзендові доручили скласти проект нової фінансової програми. Маючи на меті скоротити податки в Англії та поліпшити процес стягування митних зборів, накладених на американську торгівлю, він підсилював митну адміністрацію, водночас полегшивши митні збори на ввіз до колоній з Англії паперу, скла, свинцю і чаю. Так звані закони Таунзенда ґрунтувалися на засновку, що податки, накладені на товари, імпортовані колоніями, законні, а внутрішні податки (як гербовий збір) – ні.

Закони Таунзенда мали на меті збільшити прибутки держави, щоб використовувати їх почасти на підтримку губернаторів колоній, суддів, митних урядовців і англійської армії в Америці. У відповідь філадельфійський адвокат Джон Дікінсон у «Листах пенсильванського фермера» доводив, що парламент має право контролювати комерцію в імперії, але не має права оподатковувати колонії – бай-дуже, йдеться про зовнішнє мито чи про внутрішнє.

Після запровадження Таунзендового мита виступи виявилися не настільки бурхливими, як це сталося із прийняттям Закону про гербовий збір, та все-таки далися взнаки, особливо у містах Східного узбережжя. Комерсанти пристали до антиімпортних угод, а люди надавали перевагу місцевим виробам. Колоністи носили домотканний одяг і знаходили заміники для чаю, використовували папір американського виробництва, не фарбували своїх будинків. У Бостоні запровадження нових порядків спричинилося до насильницьких акцій. Коли митні урядовці намагалися стягувати мито, люди вчиняли з ними бійку. Для захисту митників було виставлено два англійські полки.

Присутність англійських військ у Бостоні була постійною спонукою до заворушень. 5 березня 1770 року протистояння громадян та англійських солдатів знову вилилося в акцію насильства. Почалося все з безневинного закидання сніжками англійських солдатів, а перетворилося в наступ розлюченої юрби. Хтось наказав стріляти. Коли дим від пострілів розвіявся, троє бостонців лежали вбиті на снігу. Цей драматичний інцидент, так званий «Бостонсь-

кий розстріл», став прикладом часто підкреслюваної британської бездушності і деспотизму.

Зіткнувшись із такою опозицією, парламент 1770 року наважився на стратегічний відступ, скасувавши усі Таунсендові мита, окрім мита на чай, що виявився в колоніях предметом розкоші: його пила незначна частка людей. Більшість вважала, що в цьому зв'язку добилися великих поступок, і компанія проти Англії загалом затихла. Колоніальне ембарго на «англійський чай» тривало, але його дотримувалися вже не так ретельно. Добробут зростав, і чимало колоністських проводирів ладні були пустити майбутнє на самотплин.

САМЮЕЛ
АДАМС

Проте упродовж трьох років відносного спокою дехто з радикалів заповзято намагався збудити черговий конфлікт. Висловлювалося запевнення в тому, що нібито сплата податку означає на практиці схвалення права парламенту порядкувати в колоніях і що в недалекому майбутньому принцип парламентського правління може втілитися в життя, завдавши нищівного удару свободам у колоніях.

Найбільше успіху серед проводирів-радикалів мав Семюел Адамс із Массачусетса, що невтомно працював задля єдиної мети – незалежності. Після закінчення у 1740 році Гарвардського коледжу, Адамс постійно перебував на громадській службі: був наглядачем печей, збирачем податків, головував на міських зборах. Не маючи хисту до підприємницької діяльності, Адамс був винахідливим і здібним політиком, сценою для якого стали міські збори в Новій Англії.

Адамс задався звільнити людей від рабського страху перед соціальними й політичними зверхниками, переконати їх у власній гідності і таким чином збудити їх до дії. Маючи благородні наміри, він друкував статті в газетах, виголошував промови на міських зборах, заохочуючи до схвалення резолюцій, що апелювали до демократичних прагнень колоністів.

В 1772 році Адамс намовив Бостонські міські збори обрати «Комітет згоди» для викладу прав і кривд колоністів. «Комітет» виступив проти рішення англійців про нарахування платні суддям із митних прибутків, оскільки побоювався, що судді за цих умов стануть незалежними від законодавчого органу, а, отже, й не підзвітними йому, що, зрештою, призведе до утвердження «деспотичної форми правління». «Комітет» налагодив зв'язки з іншими містами у цій справі і зажадав від них відповіді. Такі комітети було створено майже в усіх колоніях. Та Адамсові не вистачило палива, щоб розпалити вогнище.

«БОСТОНСЬКЕ ЧАЮВАННЯ»

1773 року Британія забезпечила Адамса і його спільників вогнебезпечним матеріалом. Могутня Ост-Індська компанія, опинившись у фінансовій скруті, звернулася до британського уряду, який надав їй монополію на чай, експортований до колоній. Крім того, уряд дозволив Ост-Індській компанії постачати роздрібних торговців, оминаючи спільників у колоніях, які збували той чай. Після 1770 року існувала й нелегальна торгівля чаєм в Америці, який із-за кордону часто перевозили без мита. Продаючи чай через власних агентів за значно нижчу від звичайної ціну, Ост-Індська компанія зробила контрабанду неприбутковою справою і водночас загрожувала виключити з цього процесу незалежних купців у колоніях. Обурені не тільки втратою торгівлі чаєм, а й монополістичною практикою, торговці в колоніях пристали до радикалів, що агітували за незалежність.

У портах Атлантичного узбережжя агентів Ост-Індської компанії змушували відмовлятися від служби, і нові партії чаю поверталися до Англії або ж залягали на складах. Однак в Бостоні агенти не скорилися волі колоністів і, заручившись підтримкою королівського губернатора, заходилися приймати прибулі вантажі, незважаючи на опір. Увечері 16 грудня 1773 року гурт людей, замаскованих під індіанців-могоків, під проводом Семюела Адамса взяв на абордаж троє англійських суден, що стояли на якорі, по-

скидавши тюки з чаєм у Бостонську гавань. Вони відважились на цей крок, сподіваючись, що якщо товар вивантажать, колоністи справді змиряться з податком і стануть купувати чай. Адамс і його гурт радикалів мали певні сумніви щодо відданості своїх співвітчизників принципові.

Тепер криза поширилася на Британію. Ост-Індська компанія виконала парламентську постанову, і якщо знищення чаю минеться безкарно, парламент цим визнає перед усім світом, що він не контролює становище в колоніях. Офіційні кола в Британії майже одностайно визнали «бостонське чаювання» за акт вандалізму, наполягаючи застосувати закон для приборкання збурених колоністів.

«ЗАКОНИ ПРИМУСУ»

Парламент відповів новими законами, що їх колоністи називали «Законами примусу», або «нетерпимості». Перший з них – Закон про Бостонський порт – закривав порт до сплати за чай. Така акція загрожувала існуванню міста, бо закриття доступу до моря означало економічну катастрофу. Інші Закони примусу були спрямовані на обмеження місцевої влади та заборону міських зборів, проваджених без дозволу губернатора. Квартир'єрський закон зобов'язував місцеву владу знаходити зручні квартири для британських солдатів, за нагальної потреби – навіть у приватних оселях. Замість підкорити й ізольовати Массачусетс, як мав на думці парламент, ці закони скликали інші колонії йому на допомогу.

Схвалений майже одночасно, Квебецький закон розширив кордони провінції Квебек і гарантував жителям-французам право користуватися релігійною свободою та власними юридичними нормами. Колоністи чинили опір цьому закону, бо, незважаючи на претензії давніх хартії на західні землі, він загрожував охопити їх з півночі і північного заходу провінцією, де правили б католики. Хоча Квебецький закон ухвалено не як покарання, американці поставили його поряд із Законами примусу, і всі вони стали відомі як «П'ять законів нетерпимості».

На пропозицію Вірджинської Міщанської палати представники колоній зібралися у Філадельфії 5 вересня 1774 року, щоб «порадитися з приводу сучасного прикрого становища колоній». Делегатів на цю зустріч, відому як Перший континентальний конгрес, обирали провінційні з'їзди або народні збори. Кожна колонія, окрім Джорджії, виставила принаймні одного делегата, і загальна кількість їх – 65 осіб – виявилася зовеликою, щоб створити різнобій у думках, хоч і недостатньою для ефективних дебатів та акцій. Поляризація думок у колоніях поставила перед делегатами справжню дилему. З одного боку, їм належало продемонструвати тверду одностайність, аби примусити британський уряд вчинити поступки, з іншого, – не демонструвати такого радикалізму чи духу незалежності, який міг би відлякати поміркованих американців. Обережна лейтмотивна промова, а за нею «постанови» про те, що «Законам примусу» не слід коритися, завершилася схваленням декількох резолюцій, зокрема щодо права колоністів на «життя, свободу і власність» та права законодавчих органів провінцій вирішувати «всі випадки оподаткування і внутрішньої політики».

Проте найважливішим наслідком роботи конгресу стало створення Континентальної асоціації, що сприяла відновленню торговельного бойкоту та створенню системи комітетів, які ревізували б надходження до митниць, публікували прізвища купців – порушників угоди, конфіскували ввезену продукцію і стимулювали ощадливу економіку та промисловість.

Асоціація негайно перебрала на себе провід у колоніях, спонукаючи нові місцеві організації покінчити з рештками королівської влади. Керовані прихильниками незалежності, ці організації діставали підтримку не тільки з боку незаможних верств населення, але й від багатьох людей вільних професій, особливо адвокатів, більшості плантаторів південних колоній та частини купецтва. Нерішучих силували приставати до всенародного руху шляхом залякування, а настроєних по-ворожому – карали. Вони збирали військові припаси і мобілізували військо, окрилюючи громадську думку революційним запалом.

Чимало американців, незадоволених зазіханням англійців на американські права, намагалися досягти справедливості шляхом дискусії та компромісу. Ця група включала ставлеників короля – урядовців, багатьох квакерів та членів інших релігійних сект, що виступали проти насильства, купців – особливо з середніх колоній, і декого з невдоволених фермерів та поселян південних колоній.

Король, напевне, зміг би знайти спілку з поважними угрупованнями поміркованих і вчасними поступками зміцнити їхню позицію, аби стати на заваді революціонерам. Проте Георг III не збирався поступатися. У вересні 1774 року, висміюючи петицію філадельфійських квакерів, він писав: «Жереб уже кинуто, колонії мусять або скоритися, або здобути перемогу». Таке поводження ізолювало лоялістів, наляканих розвитком подій після запровадження Законів примусу.

РЕВОЛЮЦІЯ ПОЧИ- НАЄТЬСЯ

Залогою Бостона, де політична активність майже витіснила торгівлю, командував генерал Томас Гейдж, люб'язний англійський джентльмен, чия дружина народилася в Америці. Головний Гейджів обов'язок у колонії полягав у забезпеченні виконання Законів примусу. Коли його повідомили, що масачусетські колоністи збирають порох та інші бойові припаси у місті Конкорді, за 32 кілометри від Бостона, Гейдж вислав сильний загін конфіскувати ті запаси.

Завершуючи нічний марш, англійська частина наблизилася до селища Лексингтона 19 квітня 1775 року, і побачила крізь вранішню імлу похмурий натовп із семидесяти мінітменів, тобто «хвилинників», вояків, готових до бою будь-якої хвилини. Мінітмени виявляли мовчазний протест, але командир англійського загону майор Джон Піткерн скомандував: «Розійтися, прокляті бунтівники! Геть звідси, собаки!» У відповідь командир мінітменів капітан Джон Паркер наказав своїм воякам не стріляти до пострілів супротивника. Американці вже відступали, та хтось вистрілив, і тоді англійські солдати почали безладно палити в мінітменів. Англійці кинулися в багнетну атаку, поли-

шивши 8 убитих і 10 поранених. То був, як часто цитують Ралфа Волдо Емерсона, «постріл, почутий у усьому світі».

Потім англійці рушили далі на Конкорд, захопивши частину бойових припасів (більшу їх частку американці встигли вивезти). Переслідуючи солдатів, американські загони, мобілізовані у сільській місцевості, завдали втрат англійцям, що почали зтяжний відступ на Бостон. Понад усією дорогою з-за мурованих огорож, пагорбів і будинків ополченці з «кожного мідлсекського селища й ферми» брали на мушку яскраво-червоні мундири англійських солдатів. Коли виснажені англійці ледве дісталися Бостона, у них було вбито і поранено більше як 250 чоловік. Американці втратили 93 чоловіки.

Ще гриміло відлуння з Лексингтона й Конкорда, а вже у Філадельфії, штат Пенсильванія, 10 травня 1775 року розпочав роботу Другий континентальний конгрес. 15 травня конгрес проголосував за початок бойових дій і мобілізував ополчення колоній на континентальну службу. Головнокомандувачем американських збройних сил було призначено полковника Джорджа Вашингтона з Вірджинії. Тим часом американці зазнали тяжких втрат під горою Банкер, поряд із Бостоном. Конгрес розпорядився також, щоб американські експедиційні загони восени рушили на північ, до Канади. Як відомо, американці взяли згодом Монреаль, проте зимовий їх наступ на Квебек виявився невдалим. І врешті-решт вони змушені були відступити до Нью-Йорка.

Незважаючи на розпал збройного конфлікту, ідея повного відокремлення від Англії страхала деяких учасників Континентального конгресу. В липні Джон Дікінсон запропонував проект резолюції, відомий як Петиція оливкової гілки, де висловлено заклик до короля припинити подальші військові дії, аж поки не буде вироблено певної угоди між сторонами. Але петиція не була прийнята у позитивному дусі: король Георг III 23 серпня 1775 року видав прокламацію, в якій оголосив повсталі колонії бунтівниками.

Британія покладала надії на те, що південні колонії виявляться лояльними – почасти через свою залежність від

рабства. Багато хто в південних колоніях боявся, що повстання проти давньої батьківщини підштовхне і рабів на бунт проти плантаторів. І справді, в листопаді 1775 року лорд Данмор, губернатор Вірджинії, пообіцяв волю всім рабам, що воюватимуть за англійців. Однак Данморів заклик підштовхнув багатьох вірджинців стати на бік повстанців.

Губернатор Північної Кароліни Джозайя Мартин, у свою чергу, переконував північнокаролінців лишатися вірними короні. Коли на його заклик відгукнулися 1500 чоловік, революційне військо розгромило їх ще до прибуття британських сил.

Британські бойові судна спускалися далі понад узбережжям до Чарлстона в Південній Кароліні, і на початку червня 1776 року відкрили вогонь, але південнокаролінці мали час приготуватися, і на кінець місяця відбили напад. Британці не наважувалися повернутися на Південь понад 2 роки.

«ЗДОРОВИЙ РОЗУМ» І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

1 січня 1776 року Томас Пейн, політичний теоретик і письменник, який прибув до Америки з Англії в 1774 році, опублікував брошуру на півсотні сторінок під назвою: «Здоровий розум». За три місяці було розпродано 100 тисяч примірників брошури, у якій Пейн засудив ідею спадкової монархії, висловлюючи крилату фразу, що «життя чесної людини для суспільства вартісніше за діяльність усіх коронованих головорізів, які будь-коли жили на світі». Він висунув альтернативу: або коритися далі королю й тиранові та звироднілому урядові, або здобути волю і щастя у самоврядній незалежній республіці. Поширившись у колоніях, «Здоровий розум» зміцнював потяг до відокремлення.

Проте завдання полягало в тому, щоб домогтися підтримки декларації від кожної колонії. 10 травня 1776 року, тобто за рік до Другого континентального конгресу, схвалено резолюцію, що закликала до відокремлення. Та потрібна була формальна ухвала. 7 червня Ричард Генрі Лі з

штату Вірджинія вніс резолюцію, яка визнавала, що «ці сполучені колонії – по праву вільні й незалежні держави...». Негайно був створений комітет із п'яти членів на чолі з Томасом Джефферсоном з Вірджинії, щоб підготувати формальну декларацію.

Загалом Джефферсонів твір – Декларація Незалежності, схвалена 4 липня 1776 року – не лише проголосив народження нової нації, але й сформулював філософію свободи людини, що мала стати рушійною силою в усьому світі. Декларація спирається на французьку і англійську політичну філософію Просвітництва, але позначена виразним впливом «Другого трактату про врядування» Джона Локка. Локк узяв концепції традиційних прав англійців і узагальнив їх до природних прав усього людства. Знайомий усім вступний пассаж Декларації відлунує Локковою теорією врядування на основі суспільного договору:

Ми вважаємо самоочевидними ті істини, що всі люди створені рівними, що їхній Творець наділив їх певними невідчужуваними правами, зокрема правом на життя, свободу і щастя. Що для забезпечення цих людських прав встановлені уряди, справедлива влада яких залежить від згоди керованих, і щоразу, коли певна форма врядування стає руйнівною для визначених завдань, народ має право змінити або скасувати його і встановити нове врядування, закладаючи в його основі такі принципи і організовуючи владу так, щоб вони видавалися народові найпридатнішими для досягнення безпеки і щастя.

В Декларації Джефферсон застосував Локкові принципи безпосередньо до становища в колоніях. Битися за незалежність Америки означало боротися за врядування, що ґрунтується на всенародній згоді, замість врядування короля, який «об'єднався з іншими, щоб підкорити нас юрисдикції, чужій нашій натурі і не визнаній нашими законами...». Тільки врядування, що базується на всенародній згоді, може забезпечити природні права на життя, свободу і досягнення щастя. Тому битися за незалежність Америки означало битися за свої власні природні права.

ПОРАЗКИ Й ПЕРЕМОГИ

Хоч американці зазнавали тяжких ударів ще кілька місяців після проголошення незалежності, їхня витримка і стійкість зрештою були винагороджені. Протягом серпневих боїв 1776 року на Лонг-Айленді, у штаті Нью-Йорк, позиції Вашингтона вже годі було втримати, і він здійснив продуманий відступ на легких човнах із Брукліна до Мангеттенського узбережжя. Повторне вагання британського генерала Вільяма Гоу дало привід до відходу американців із зайнятих позицій. Та в листопаді Гоу захопив форт Вашингтон на острові Мангеттені. Місто Нью-Йорк мало лишатися під контролем британців до кінця війни.

У грудні сили Вашингтона вичерпалися майже до кінця, бо не надходили припаси й обіцяна підтримка. Та генерал Гоу знову не зміг скористатися моментом, адже задумав поновити бойові операції проти американців навесні. Вашингтон тим часом перейшов річку Делавер північніше Трентона у штаті Нью-Джерсі. Рано вранці 26 грудня його військо зненацька оточило трентонську залогоу, захопивши понад 900 полонених. Через тиждень, 3 січня 1777 року, атакою під Принстоном Вашингтон звільнив більшу частину території, що вважалася окупованою британцями. Перемоги під Трентоном і Принстоном зміцнили бойовий дух американців.

1777 року генерал Гоу завдав поразки американцям під Брендивайном у Пенсильванії і захопив Філадельфію, примусивши Континентальний конгрес до втечі. Вашингтонові довелося провести нелегку морозну зиму 1777–1778 рр. у Фордж-Веллі, Пенсильванія, без достатнього провіанту, одягу та військових припасів. Американська сторона потерпала, власне, не через нестатки, а тому, що фермери й купці воліли збувати свої товари за британське золото та срібло, а не паперові гроші, випущені Континентальним конгресом і штатами.

Хоча Фордж-Веллі засвідчила небачений спад у діях Континентальної армії Вашингтона, 1777 рік виявився поворотним пунктом у війні. Ще наприкінці 1776 року англійський генерал Джон Бергойн виробив план наступу на Нью-Йорк і загалом на Нову Англію через озеро Чемплейн і річку Гудзон. Але маючи забагато важкого споряд-

ження, він ледве долав болотисті терени та ліси. Під Орискані (штат Нью-Йорк) загін лоялістів та індіанців під командуванням Бергойна наштотхнувся на мобільні американські загони. Під Бенінгтоном, штат Вермонт, ще одна Бергойнова частина у пошуках необхідних припасів натрапила на американські війська. Наступний бій затримав Бергойнове військо надовго, і це дало змогу Вашингтонові вислати підкріплення з нижньої течії Гудзону, з околиць Олбені, штат Нью-Йорк. Поки Бергойн зібрався поновити свій наступ, американці поповнили втрати. Під проводом Бенедикта Арнолда (що згодом зрадив їх при Вест-Пойнті, штат Нью-Йорк) американці двічі успішно відбивали атаки британців. Бергойн змушений був відступити до Саратоги, штат Нью-Йорк, де американські частини, очолювані генералом Гораціо Ґейтсом, оточили британське військо. 17 жовтня 1777 р. Бергойн здав свою армію; англійці втратили 6 генералів, 300 офіцерів і 5500 рядових солдатів.

**ФРАНКО-
АМЕРИ-
КАНСЬКИЙ
СОЮЗ**

Франція захоплювалася успіхами американців – інтелектуальні кола Франції обурювали феодалізм та привілеї. Проте королівська влада подала підтримку колоніям, керуючись не так ідеологічними, як геополітичними міркуваннями: французькому урядові кортіло відплатити Британії ще за поразку Франції у 1763 році. Щоб заручитися підтримкою французів, у 1776 році до Парижа прибув Бенджамін Франклін. Столиця Франції швидко оцінила його дотепність та прозірливий розум, і це мало велике значення для реалізації виношуваних ним планів.

У травні 1776 року Франція виправила на допомогу американським колоніям 14 суден з військовим спорядженням. Власне, більша частина пороху, використаного американськими арміями, надходила з Франції. Після поразки англійців під Саратоґою Франція вирішила послабити давнього ворога і відновити рівновагу сил, порушену Семирічною війною (війна з французами та індіанцями). 6 лютого 1778 року Америка і Франція підписали договір

про дружбу і торгівлю, згідно з яким Франція визнала Америку і запропонувала їй торговельні угоди. Було укладено також союзний договір, який передбачав, що при вступі Франції у війну обидві країни не складуть зброї, доки Америка не здобуде незалежності, і жодна з учасниць не укладе миру з Англією без отримання на те згоди іншої сторони; до того ж, держави давали одна одній гарантії щодо їхніх володінь в Америці. До 1949 року це була єдина двостороння угода про оборону, підписана Сполученими Штатами чи їх попередниками.

Франко-американський союз швидко поширив зону конфлікту. У червні 1778 року англійські кораблі обстріляли французькі, і обидві країни почали між собою війну. Сподіваючись повернути назад території, відібрані англійцями під час Семирічної війни, Іспанія виступила 1779 року на боці Франції, але не в ролі американського союзника. 1780 року Англія оголосила війну голландцям, що не полишали торгівлі з американцями. Об'єднання цих європейських держав з Францією стало більшою загрозою для Англії, аніж стосунки з американськими колоніями.

**АНГЛІЙЦІ ПРОСУ-
ВАЮТЬСЯ
НА ПІВДЕНЬ**

Коли у війну вступила Франція, англійці спрямували свої зусилля до південних колоній, розуміючи, що більшість населення тих районів становлять лоялісти. Воєнна кампанія розпочалася наприкінці 1778 року зі здобуття міста Саванни в штаті Джорджія. Невдовзі англійські війська вирушили на Чарлстон у Південній Кароліні – головний порт Півдня. Одночасно англійці запустили в хід військовий флот та морську піхоту і спромоглися заблокувати сили американців на Чарлстонському півострові. 12 травня генерал Бенджамін Лінкольн здав місто з п'ятитисячним військом. То була найтяжча поразка американців у цій війні.

Та невдача додала духу американським повстанцям. Незабаром південнокаролінці розсипались по сільських районах, чинячи напади на шляхах, якими надходило поста-

чання англійцям. У липні американський генерал Гораціо Ґейтс, зібравши ще ненавчених ополченців, спільно вирушив на Кемден у Південній Кароліні, щоб відбити сили англійців під командуванням генерала Чарлза Корнволліса. Проте недосвідчені бійці армії Ґейтса не витримали натиску англійських регулярних частин і кинулися врозтіч. Частини Корнволліса стикалися з американцями неодноразово, та найважливіший бій стався на початку 1781 року при Каупенсі в Південній Кароліні, де американці наголову розбили англійців. Після виснажливої, але безплідної гонитви через Північну Кароліну Корнволліс звернув свої погляди на Вірджинію.

ПЕРЕМОГА Й НЕЗАЛЕЖ- НІСТЬ

У липні 1780 року французький король Людовік XVI виправив до Америки експедиційні сили в 6 тисяч вояків під командуванням графа Жана де Рошамбо. На додачу, французький флот створював перепони англійському мореплавству, передусім перешкоджав завозові припасів та солдат до Вірджинії британською флотилією, що слідувала з міста Нью-Йорка. Французькі й американські армії та флоти, нараховуючи загалом 18 тисяч чоловік, вели бої з військом Корнволліса упродовж літа і до початку осені. Нарешті, 19 жовтня 1781 року Корнволліс разом з армією, що нараховувала 8 тисяч англійських солдатів, був оточений при Йорктауні, поблизу війстя Чесапїцької затоки, і здався.

Хоча з поразкою Корнволліса війна не скінчилася, а затяглася ще на два роки, новий британський уряд вирішив розпочати мирні переговори у Парижі на початку 1782 року. Американську сторону на переговорах представляли Бенджамін Франклін, Джон Адамс і Джон Джей. 15 квітня 1783 року Конгрес схвалив остаточну редакцію угоди, і Великобританія та її колонії підписали її 3 вересня. Ця Паризька угода визнала незалежність, свободу і суверенітет тринадцяти колишніх колоній, а тепер держав чи штатів, яким Великобританія передавала територію до річки Міссисіпі на заході, Канади – на півночі та Флориди, яку по-

вертали Іспанії – на півдні. Ще не сформовані колонії, про які Ричард Генрі Лі говорив за сім років перед тим, нарешті стали «вільними і незалежними державами». Однак лишилося ще завдання поєднати їх у націю.

ЛОЯЛІСТИ ПІД ЧАС АМЕРИКАНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

На сучасному етапі американці сприймають Війну за Незалежність як революцію, проте аргументований підхід дає підстави стверджувати, що це була також війна громадянська. Американські лоялісти (або «торі»), як називали їх супротивники, чинили опір революції, і багато хто виставляв зброю проти повстанців. Загальна їх кількість сягала 500 тисяч; лоялісти становили 20 відсотків білого населення колоній.

Якими мотивами керувалися у своїх діях лоялісти? Більшість освічених американців – лоялістів чи революціонерів – визнавали теорію Локка про природні права та обмежене врядування. Тому лоялісти, як і повстанці, засуджували такі дії англіїців, як Закон про гербовий збір і Закони примусу. Лоялісти обирали мирні форми протесту, адже були переконані, що насильство призведе або до охлократії, або до тиранії. До того ж, здобута незалежність, на їх думку, могла зруйнувати економічні переваги англійської торговельної системи.

Лоялісти походили з різночинних суспільних верств. Але більшість з них становили дрібні фермери, ремісники і крамарі. Не дивно, що урядовці лишалися вірними королеві. Багаті купці схилилися до лояльності, як і священники, особливо у пуританській Новій Англії. Серед лоялістів виявляються чорношкірі (яким англіїці пообіцяли волю), індіанці, законтрактовані слуги і деякі німці-іммігранти, які підтримали королівську владу здебільшого тому, що Георг III був німецького походження.

Кількість лоялістів у кожній з колоній була різною. За останніми розвідками, половину населення штату Нью-Йорк становили лоялісти; тут панувала аристократична культура населення краю мало справу з англіїцями. В обох Каролінах фермери теж були лоялістами, хоч плантатори узбережжя схилилися до підтримки революції.

Під час революції більшість лоялістів майже не постраждали через свої погляди. Явна їх меність, близько 19 тисяч чоловік, озброєні й споряджені англіїцями, брали участь у бойових діях.

Паризький мирний договір вимагав від Конгресу повернути власність, конфісковану в лоялістів. Наприклад, спадкоємці Вільяма Пенна в Пенсильванії й Джорджа Калверта в Мериленді одержали щедрі земельні наділи. Проте, в обох Каролінах, де ворожнеча між повстанцями і лоялістами була особливо гострою, небагато лоялістів повернули собі власність. В штаті Нью-Йорк і в Каролінах конфіскація в лоялістів спричинила щось подібне до соціальної революції, адже великі маєтки були розділені між вільними фермерами.

Майже сто тисяч лоялістів змушені були покинути країну, в тому числі Вільям Франклін, син Бенджаміна, і Джон Коплі, найвизначніший американський живописець тієї доби. Більшість з них оселилися в Канаді. Дехто, врешті-решт, повернувся на батьківщину, проте уряди деяких штатів заборонили лоялістам займати державні посади. В пореволюційні роки американці намагалися забути про лоялістів. За винятком Коплі, американська історія не згадує сьогодні про жодного з них.